

Joan Teixidor, representant d'una 'generació universitària'

Josep M. Balaguer

Joan Teixidor, des de principi dels anys 30, fins a la seva recent desaparició, conreà, amb intensitat i dedicació diverses, segons els moments, la poesia, la crítica literària i artística i l'assaig, i ho va fer en unes circumstàncies històriques ben variades i difícils. En definitiva, intentà de realitzar, al llarg dels últims seixanta anys, un model d'intel·lectual que havien contribuït a fixar a Catalunya alguns dels corrents culturals dels 30 i que la guerra i les seves conseqüències obligaren a reformular. Així, la necessària revisió de la seva obra ens ha de dur a plantejar-nos el seu

procés de formació i el paper que intentà de jugar, sobretot com a crític, en els anys 30.

Un grup excepcional

Una sèrie de casualitats fa aterrar al pati de lletres de la Universitat de Barcelona, a punt d'estrenar, com el país la seva primera autonomia, una sèrie de joves: Salvador Espriu, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Joan Teixidor, Martí de Riquer, Ignasi Agustí, Josep Ma. Boix i Selva, Lluís Casals, Tomàs Lamarca... I a aquests noms, encara que no per la via universitària, sinó a través de l'amistat amb Teixidor, s'hi podria afegir

Joan Vinyoli. La trajectòria posterior, la importància que podien tenir en l'època i la que tindrien més tard, la dimensió i especialització dels noms són ben diverses (1). Malgrat tot, aniran adquirint, la majoria d'ells, una certa consciència generacional. No es pot dir que formin un grup coherent i compacte, ni tan sols que tots juguin de la mateixa manera la carta de formar part d'un grup o d'una generació, però sí que alguns d'ells van creant la imatge i les característiques específiques d'una «generació universitària» en la qual l'adjectivació és una dada fonamental. De fet, això els uneix, no solament perquè sigui el motiu de la seva amistat, sinó perquè al voltant d'aquesta dada i el sentit que se li dona convergeixen una sèrie de trets que els donen especificitat, uns trets que deriven de l'especial situació històrica en què es formen. Es tracta de la primera generació de la Catalunya contemporània que es troba amb un gruix de producció cultural de prou dimensions al seu darrere, i això vol dir des d'una producció literària que pot començar a ser concebuda en termes de tradició, fins a una mínima infraestructura cultural que pot ser potenciada gràcies a la nova situació que s'obre a partir de la caiguda de Primo de Rivera. A més, alguns dels protagonistes d'aquest procés de construcció cultural, Fabra, Riba, Rubió, Bosch Gimpera..., podran exercir el seu mestratge directe des de la Universitat de Barcelona. El passat recent i el present, per uns anys, conflueixen de manera que és possible d'actuar en l'àmbit cultural català amb un grau de normalitat insòlit. En una societat catalana travessada per una diversitat d'opcions ideològiques i culturals amb força vitalitat i amb un procés d'estratificació cultural que tendeix, malgrat totes les mancances, més que mai, a acostar-se al model d'alguns dels països europeus, s'obren uns temps en què tot és més possible que mai. Tanmateix la crisi política que pateix la societat europea, molt aviat reflectida en la constant crisi política de la República, farà que tot estigui més amenaçat que mai, i dins d'aquesta amenaça els diversos corrents ideològics intentaran donar respostes en les quals la cultura jugarà un paper fonamental. Així qui aspira a exercir l'activitat d'escriptor a Catalunya en

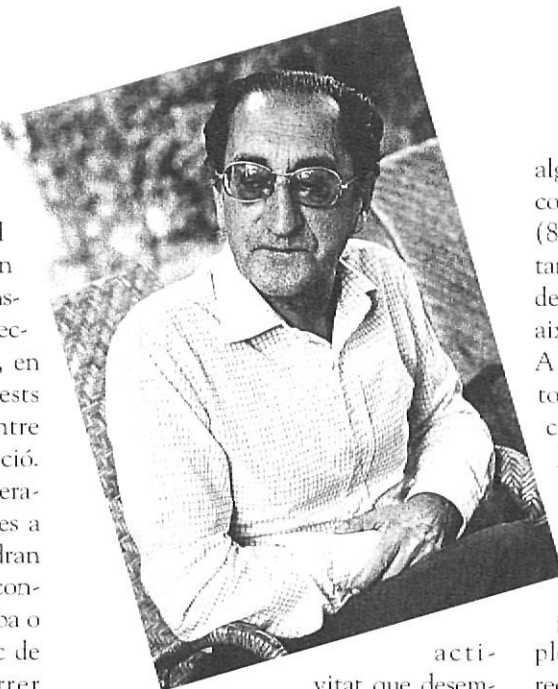
els anys 30 haurà de situar-se com a peça d'un tauler d'escacs complex, però aquesta és la gràcia, hi ha el tauler i les peces més grosses que hi ha hagut mai i, a més, els peons poden aspirar a reines, perquè les reines s'han proposat infantar i convertir peons en cavalls, alfils i, si s'escau, entronitzar-los.

Escriptor i crític

L'opció que jugarà Teixidor, el que acabarà representant en aquests anys, està absolutament lligada a l'especificitat de la situació. El jove escriptor comença a tenir un cert nom amb l'aparició de *Poemes* el 1932 a les publicacions de «La Revista» (2), i paral·lelament comença a exercir de crític literari i, de manera més secundària, artístic. Però el perfil de poeta-crític del Teixidor d'aquests anys es començarà a consolidar a partir de final del 33. L'activitat que desplega des d'aquest moment té diversos fronts, però tots ells tendents a realitzar el model ideal de poeta-crític-home de cultura que l'inici del mestratge de Riba ha dibuixat com a expressió a Catalunya d'una de les tendències culturals predominants en l'Europa de l'època, i el realitzarà de manera que, per la seva constant presència pública, és un dels que contribueix a donar una imatge d'aquesta nova generació universitària i alhora tendeix a connectar-la, des d'un punt de vista teòric i també en la pràctica, a algunes de les figures de la vella generació. Que sigui a partir de l'any 33 que Teixidor comença a desplegar una activitat cada vegada més intensa com a crític i que ho faci, sobretot, des de «La Publicitat» resulta

significatiu del que està passant i com s'està produint l'enllaç entre la vella i la nova generació. López-Picó havia dedicat el número de «La Revista» de gener-juny de 1933 al centenari de la Renaixença amb una sèrie d'enquestes adreçades als escriptors catalans. En la que es dedicava als joves, apareixen, entre d'altres, Agustí, Teixidor i Espriu. A la pregunta sobre l'opinió que els mereix la generació que els ha precedit, les respostes dels dos primers són força coincidents, tant en el fet de citar Salvat, com en la desqualificació en bloc (3). Espriu, amb més matisos, marca distàncies, però sobre la base que en la generació anterior hi ha de tot (4). Les respostes van provocar una certa polèmica i qui més hi va entrar va ser Foix. Entendre perquè Foix s'hi va prendre tantes molèsties, ens pot explicar força coses. La seva resposta readapta a la nova situació el que han estat dos dels motius recurrents de la seva activitat com a publicista des del 1918. En primer lloc té una dimensió política que apunta a diversos fronts: d'Esquerra Republicana, la pervivència i revifalla del «separatisme» com a una de les opcions del catalanisme, alguns dels «joves universitaris» que han mostrat en l'enquesta de «La Revista» uns principis d'actuació que tendeixen a bandejar els arguments patriòtics. En segon lloc té una dimensió cultural-literària. Deixem la primera de banda perquè, tot i que hi té a veure, no és el que toca més directament amb el que afecta Teixidor. Des que Folguera en *Les noves valors...* intentà demostrar que, gràcies a l'acció del Noucentisme, la poesia catalana havia aconseguit, per primera vegada en la seva història recent, de donar uns models coincidents amb la modernitat europea, a partir de la pròpia tradició, o bé adaptar, de forma pròpia, els models forans, un dels punts de reflexió de Foix s'ha centrat en la possibilitat de crear una literatura catalana moderna no «provincial», la fe en les possibilitats i la manera d'aconseguir-ho variaran, però aquest és un punt de referència força constant en la seva activitat crítica. Foix sap que la continuïtat cultural depèn precisament d'aquests joves i que aquesta continuïtat pot implicar renovació en funció dels mestres que triïn. Riba n'és un i comença a exercir

el seu mestatge directe des de la Universitat, ell en podria ser, d'una manera diferent, un altre. Cal tenir en compte que la imatge d'un Riba o un Foix està gairebé per construir, i la resposta de Teixidor reflecteix com no percep suficientment, en part com tota la crítica fins aquests moments, la distància existent entre els diversos noms de la vella generació. En certa manera aquesta nova generació és la que els ha de fer possibles a ells i a través d'això els joves podran rebre uns models que permetin la continuïtat en els termes en què un Riba o un Foix la conceben. Hi ha un joc de mútues necessitats que, en darrer terme, la construcció d'una literatura catalana moderna justifica. I de fet molt aviat serà així; és Teixidor qui fa clares recomanacions als joves escriptors, si no es que volen anar per un camí errat (5) i qui diferencia la fama d'un Sagarra de les qualitats d'una altra òrbita de Riba i qui delimita, també en relació amb aquest, el nivell d'un López-Picó (6). Per això el resultat més immediat, i aparentment sorprenent, de la polèmica és que Teixidor i Riquer, juntament amb Miquel i Vergés, es converteixen en crítics «oficials» de «La Publicitat», diari en què Foix dirigia la secció de «Les Lletres i les Arts», aparentment amb l'encàrrec de fer una revisió dels valors de la producció literària catalana, i sobretot la poètica, des de l'edat mitjana, Riquer, passant per la Decadència, Miquel i Vergés, fins al segle XX, Teixidor, una

activitat que desem-
bocarà en *L'Antologia General de la poesia catalana* publicada per tal de celebrar el núm. 100 dels «Quaderns literaris» de Janés i Oliver. És a dir, en la Catalunya de principis dels 30, es donen unes circumstàncies en què aquell ideal crític que Riba havia exposat en parlar de Folguera sembla realitzable i Teixidor és un dels cridats a fer-ho (7). Per això aquell primer exabrupte llençat des de les pàgines de «La Revista» s'acaba convertint, a partir de final del 33, en els articles de Teixidor a «La Publicitat», i també a «La Veu de Catalunya» o «Mirador», en el qual ell mateix creu que ha de ser el disseny de tota generació: revisar la tradició per tal que actuï el mecanisme de permanència-canvi, un mecanisme sentit com a necessitat d'una política cultural que faci possible la supervivència del país i, alhora, sancionat per

algunes de les opcions literàries vistes com a modernes en l'Europa dels trenta (8). D'aquí que si bé el model constantment proposat és Riba i la seva tria dels elements de la tradició catalana, a això s'hi incorporen components nous. Alguns procedents de la poesia del tombant de segle bandejats pel Noucentisme, cosa que es reflecteix a *Joc Partit* (1935) i en el tipus de valoració d'escriptors com Miquel dels Sants Oliver (9) o Zanné (10). També resultarà força significativa la revisió que demana de l'avantguarda (11) en el moment en què, en plena crisi d'aquests moviments, en reclama una revisió que depuri els elements d'una innovació integrable en els principis d'una poètica postsimbolista, d'on acabarà sortint la valoració d'Eluard i, en part, la de Salvat i Sánchez-Juan.

La tensió i l'equilibri

Teixidor veu en la tensió somni-realitat una constant de la poesia contemporània i les seves valoracions tendeixen a la recerca d'un equilibri. La poesia ve a ser l'elaboració amb mitjans propis, fornits per una selecció de models de tradició, d'una experiència del món, i falla quan és estricta experiència, pur joc retòric, o fugida de la realitat. D'altra banda, dibuixa un mapa de la poesia europea i catalana d'entreguerres en què, després d'una tendència generalitzada a l'evasió, s'està produint un retorn a la realitat. I aquí comença a

NOTES

- (1) «Un dia o altre, i perdoneu la insistència, hauré de parlar d'aquest imperi exercit per Tomàs Lluç. Domini interessantíssim i que explica moltes coses de la poesia catalana més jove, inclosa la del qui signa». (J. Teixidor, «Set colors» de Lluç Casals i Garcia, «La Publicitat», 21-III-1934). «Al capdavant, amb el seu esperit irritat i la seva elegància fabulosa fou el *grand Meubles* de la nostra promoció i potser per això s'havia de perdre per sempre en el seu bosc de somnis» (J. Teixidor, *Tomàs Lluç* dins *Tot apuntat*, Destino, B. 1981, pp. 118).
- (2) S'havien publicat anteriorment a «La Revista», juliol-desembre 1931, pp. 73-98.
- (3) Teixidor hi afirma: «Els seus poetes —en aquest cercle és on trobaríem més excepcions— s'oblidaven sovint del que és la poesia per lluitar-se a una gimnàstica més o menys hàbil. Els seus exercicis poden tenir valor, però serà un valor purament literari. Els seus pontífexs han decandit prematurament. S'estasiaren i visqueren el seus països mesquins voltats d'una tèbia glòria casolana. Els va faltar valentia i cor. Cap gest d'independència. L'ordre, la mesura i la paràlisi passada pel sedàs d'alguna Grècia falsa cenyiren contínuament la seva obra. No és, ni de bon tros, el temps de «l'Avenç» ni tan sols el de les primeres promocions romàntiques. Els qui lluitaren per bandejar la indiferència del nostre món intel·lectual per les coses de fora no varen reeixir. Desconeixement de la vida dels altres. Aquesta indiferència aquesta paràlisi de la sensibilitat encara dura. L'ample món que es debat en una crisi indefugible no existeix per a Catalunya».
- (4) «Crec en individualitats, no en generacions. Quina semblança hi ha entre Riba i Escalans i quin lligam entre Soldevila i En Llor?».
- (5) «Ens sorprèn una manca de connexió entre molts poetes que encara no han arribat en aquell moment alliberador d'influències i els poetes que haurien de ser avui els seus mestres o models (...) És una qüestió de vida o mort. Avui, amb tots els seus perills, si hem de trobar influències d'algú en els poetes joves en tot cas han d'ésser influències de Riba, Carner, Sánchez-Juan, Folguera, entre altres». *Crònica de poesia. Tres llibres de poemes* «LP», 24-4-1934.
- (6) «Tot hom sap, per exemple, que a tal any un primer llibre insegur era comandat per tal nom. Veure aquests primers llibres és veure el fil divers i constant d'aquestes influències. Adés era Carner, o López-Picó o Sagarra; avui, ja us deureu haver fixat que el que pesa més sobre la nostra joventut lírica sensible és Carles Riba i, ben curiós, essencialment per coses d'un llibre no publicat encara i que s'ha llegit dispers en fulls de diaris». *Prem Folguera 1934. Josep Maria López-Picó*, «Mirador», núm. 315 (28-II-1935).
- (7) «En altres literatures, la crítica té davant seu un múltiple i enutjós problema de revisió de valors. Ha estat escanant amb gallardia, fins prescindint d'aquest còmode aliat dels crítics que és el Temps. La qüestió és d'alleguerir l'atmosfera literària; els artistes mateixos s'han dedicat a rectificar els catàlegs de biblioteca massa enfarfegats pels professors. La crítica així ha esdevingut, de tasca de naturalista que era, tasca d'artista; una activitat de la intel·ligència i de la imaginació exercida damunt l'obra d'art en tant que superrealitat total portant amb els seus mateixos elements les normes de llur combinació. (...) Que les dues activitats —la crítica i l'artística— siguin comunament exercides per les mateixes

aparèixer la defensa del fons humà de la poesia de Riba, davant dels possibles atacs d'excessiu intel·lectualisme, una apreciació que es convertirà en un dels tòpics crítics de postguerra, o el tipus de lectura de Folguera (12), Salvat (13) i Sánchez-Juan (14), o les reticències davant de la poesia de Carner (15), o la constant referència a l'angelisme i la necessitat de «la lluita amb l'àngel» per part del poeta, un motiu molt utilitzat en la poesia i la crítica dels 20-30, amb significacions diverses, i que en Teixidor, a diferència d'altres casos, pren un fons moral a causa de la càrrega cristiana que li dona. És també des d'aquests paràmetres que valorarà la generació dels 27 (16). És precisament aquest interès per la poesia castellana de l'època que demostren Teixidor i els seus companys de «generació» un dels factors que contribuirà a crear una imatge de grup diferenciada. Si aquestes propostes ja poden adquirir projecció pel fet de formular-se en diverses publicacions, Teixidor intentarà de canalitzar-les mitjançant d'altres plataformes, alguna «generacional», com és el cas de l'editorial LEDA (17), d'altres d'«intergeneracionals»; així el trobem formant part de la Junta dels Amics de la Poesia, amb Riba, Foix, Garcés, Manent i Agustí, de la qual, amb l'excepció del darrer, sortirà la redacció de «Quaderns de Poesia»,

serà jurat del Premi Crexells del 1936, formarà part del grup d'escriptors que funda el Club dels Novel·listes...

La integració a Destino

Els plantejaments poètics i crítics de Teixidor es poden situar en l'òrbita de les formulacions pròpies del postsimbolisme dels trenta; però, com ja ha passat amb aquesta poètica a França al voltant de la Primera Guerra Mundial, resulta força útil per tal de plantejar una funció de la cultura com a preservadora d'uns valors en una societat en crisi. D'aquí la insistència de Teixidor en l'equilibri somni-realitat o en la dimensió humana de la poesia (18). Tanmateix cap de les opcions culturals deturà el desastre i aquesta concepció acabarà sent clau en la immediata postguerra com a defensa d'un últim reduït de valors que ha de servir de llavor d'una represa. Ara bé això, en la nova situació, només es podia fer des de la

clandestinitat o des de l'exili. Teixidor, que viu la guerra i la immediata postguerra com una agressió de totes bandes a aquells principis culturals en què ha cregut, es mourà entre una utilització de la cultura com a espai de protecció i autodefensa, i la necessitat de convertir-la en factor operatiu a través de la seva projecció social. La decisió d'integrar-se a «Destino» li marcarà les cartes en diversos sentits, un dels més determinants serà el fet que, en expressar-se públicament, aquells valors defensats en els anys 30 s'hauran de començar a reformular deslligats de la cultura nacional que els havia donat sentit. Tanmateix és significatiu que Teixidor potenciï en la immediata postguerra la seva activitat com a crític d'art, que continuï defensant uns principis literaris bastant en la línia dels 30 o que el seu primer llibre de poesia de «postguerra», *Camí dels dies* (1948), estigui constituït, en part, per poemes publicats a «La Publicitat». A partir del 39 les línies de continuïtat seran diverses i plantejades des d'opcions ideològiques, plataformes i en graus diferents, i a «Destino» hi ha també algunes d'aquestes línies, com també n'hi ha de ruptura, sorgits d'una mateixa generació, Teixidor representa una cosa i Agustí una altra de ben diferent.

Josep Ma. Balaguer és professor de literatura catalana contemporània a la UAB.

persones, pot haver estat una causa del que diem; però avui ja n'és alhora un efecte.

En Joaquim Folguera així esdevingué, progressivament. Però a Catalunya trobà necessitats prèvies: no era tan urgent la revisió de valors com llur fixació: no detentaven la crítica els erudits universitaris, sinó més aviat els patriotes sentimentals». (Jordi March «p. C. Riba», *La crítica literària de Joaquim Folguera*, «La Veu de Catalunya», (6-VII-1921), recollit a *Els Marges*, Obres Completes, 2, B. 1985, pp. 245.

- (8) Així dirà Teixidor en l'article que dedica a l'assaig que Manent havia publicat en el núm. 79 de la «Revista de Catalunya» sobre les *Darreres tendències de la poesia anglesa*: «de vegades la història de la poesia contemporània se'n apareix com una suma de petites reaccions. Les diferències no pesen tant com els lligams(...) Cada nova promoció ha intentat dir —i de fet ha dit— la seva paraula. Ara que la seva paraula, fos com s'ha pretès, amb singular persistència, el senyal d'una ruptura ja és una altra cosa(...) El refús de la majoria d'un ahir imminent va acompanyar de l'acceptació de la manera d'un abans d'ahir gairebé tan imminent. Trobaríem precedents d'algunes de les característiques més diferenciadores en poemes de poques anys enllà. Ara com ara, un signe de renovació poètica essencial no l'enderremem enlloc».

(9) Miquel S. Oliver I, II, III, IV, «LP», 23-X-1935, 30-X-1935, 6-XII-1935, 15-XII-1935.

(10) *Inventaris. Començaments de segle*, «LP», 18-VII-1934.

- (11) «Aquella mateixa serenitat que ens mancà en el jorn de l'aventura i del salt mortal ens faria, avui, ésser injustos menyspreant indegudament la sagrada embriaguesa oculta darrera tants signes aparentment obscurs. És aquest el moment, potser, d'iniciar una tasca de revisió no solament dels noms —en tot instant salvats si corresponen a espècies

veritablement grans— sinó també de les ideologies que condicionaren o coaccionaren les obres d'aquests noms. Fóra poc seriós oblidar-nos de les lluites dels que ens han precedit —i, en aquest cas, de les pròpies— cobrint de boira tota aquesta gran angúnia oculta dins de les entranyes de l'art més modern. Convé revisar i recollir avariciosament tot el fruit de l'arbre timentat». (*Sobre els moviments d'avantguarda. I.- Limitació i victòria*, «La Veu de Catalunya», 8-XII-1933.

- (12) *Crònica de poesia*. «Cant del silenci» I, II i III, «LP», 8-VIII-1934, 15-VIII-1934 i 22-VIII-1934.

(13) Joan Salvat-Papasseit, «Revista de Catalunya», núm. 80 (1930), pp. 315-352, reproduït a *Cinc poemes*, Destino, B. 1969, pp. 49-89.

(14) *Crònica de poesia*. «Poemes de promès» de S. Sánchez-Juan, «LP», 22-XI-1933.

(15) *Crònica de poesia*. Josep Carner, «LP», 28-XII-1933.

(16) *Crònica de poesia*. *Paraules i poesia de Pedro Salinas*, «LP», 21-XII-1933, *Salvació de la poesia*, «LP», 3-V-1934, «Poesia» (1924-1930) de Rafael Alberti, «LP», 19-II-1935, *Llanto por Ignacio Sánchez Mejías*, «Quaderns de Poesia», núm. 2 (juliol 1935).

- (17) «Amb una novel·la de Salvador Espriu —*Mirage a Cuenca*— LEDA {«Les Edicions d'Ara»} inaugurarà molt aviat les seves tasques editorials. (...) Els noms dels fundadors de LEDA són prou coneguts per a conèixer-los les signatures i a bastament ignorats per a ensepegar encara, amb llur tipografia: Ignasi Agustí, Casals i García, Joan Teixidor, Tomàs Lamarca, Salvador Espriu i Rosselló-Pòrcel (sic).» *Varietats*, «Mirador», núm. 310 (24-I-1935).

(18) *Literatura de postguerra*, «LP», 17-XI-1933.